

ЦІНА — ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Трансформаційні процеси в аграрній економіці України спричинили зміни в механізмі ціноутворення на сільськогосподарську продукцію, адже ціна в умовах ринку є головним джерелом відтворення вкладених у виробництво активів, базисом забезпечення ефективності галузі. Актуальність проблеми очевидна у зв'язку з невідповідністю принципів економічних відносин на селі, об'єктивним законам ринку.

У ринковій системі господарювання основним завданням усіх суб'єктів економічної діяльності є отримання прибутку в максимальному розмірі при оптимальних витратах. В свою чергу, економічний інтерес господарювання в аграрній сфері (як і в будь-якій іншій) значною мірою залежить від зовнішніх факторів, які в ринкових умовах кардинально змінили порядок формування доходів у сільськогосподарських підприємствах. Вимогою часу стала необхідність виробляти те, що можна продати й одержати необхідний прибуток. Особливості формування доходів сільськогосподарських товаровиробників зумовлені також високим ступенем відносної монополізації сільського господарства, нееластичністю зв'язку між попитом на аграрну продукцію та цінами на неї, низькою купівельною спроможністю населення України.

Вирішальну роль в одержанні суб'єктами господарювання доходів відіграють створювані державою умови економічної діяльності. Передусім це утвердження національної ідеї. На наш погляд, її змістом є освоєння постіндустріальної моделі розвитку аграрного сектору економіки шляхом об'єднання капіталу землі з капіталом індустрії і забезпеченні функціонування його (об'єднаного капіталу) на високоприбутковому рівні завдяки застосуванню прогресивних та інформаційних технологій за участю знань та науки і вирішення на цій основі питань соціуму і розвитку сільських територій.

В державі мають бути створені однакові стартові умови ефективного функціонування всіх галузей і сфер економічної діяльності. Стосовно аграрного сектору економіки, цього не можна досягти без капіталізації землі і врахування її в системі ціноутворення для економічного регулювання міжгалузевих відносин. По цій причині село щорічно втрачає більше 180 млрд. грн. Як підтверджують наші дослідження, співвідношення між вартістю землі, основного та оборотного капіталу має становити 40, 40 і 20 відсотків. Виходячи з цього за орієнтовними розрахунками 500 млрд грн коштує земля, відповідно 500 млрд грн має становити вартість основного капіталу і 200 млрд оборотного капіталу. Таким чином загальний капітал складає близько 1 200 млрд грн, а при застосуванні 15 % норми прибутку, що має місце в інших галузях, село мало б отримувати 180 млрд грн прибутку на авансований у виробництво капітал, а реально отримує близько 5 млрд грн.

З метою врівноваження економічних умов господарювання всіх галузей економіки, потрібно визнати землю капіталом і включити її вартість в економічний обіг. Такий захід сприятиме підвищенню дохідності господарюючих суб'єктів і забезпеченню розширеного відтворення в аграрній сфері нарівні з іншими галузями національної економіки через норму прибутку.

Нині ціноутворення на сільськогосподарську продукцію не забезпечує прибутковості авансованого капіталу, адекватної середньому рівню по національній економіці, а критерій норми прибутку ще не став регулятором економічних відносин на всіх рівнях управління державою і суб'єктами господарської діяльності.

Недоліки ціноутворення негативно позначаються на мотивації сільгосптоваровиробників. Аграрна галузь неспроможна ефективно функціонувати як високодохідне виробництво без підтримки держави, а рівень економічного інтересу товаровиробників низький. Про це свідчать низькі ціни попиту, відсутність механізму забезпечення виробникам доходів на рівні встановленої ціни пропозиції. Одночасно монополізовані підприємства промислових і переробних галузей продовжують реалізувати політику збільшення власних прибутків за рахунок перерозподілу вартостей.

Недостатня купівельна спроможність вітчизняних споживачів залишає ціни на сільськогосподарську продукцію низькими. Розв'язання цього питання потребує переходу до формування дохідності галузі на основі методології ціни виробництва і норми прибутку на авансований капітал (схема 1).

Через відсутність еквівалентності міжгалузевого обміну сільське господарство втрачає свої активи, різко знижуються можливості не тільки розширеного, а й простого відтворення виробництва. Ця тенденція заслуговує на увагу й оцінку з огляду на необхідність негайного втручання на державному рівні. Слід визначити види продукції, які формують продовольчу

безпеку країни, та передбачити державну підтримку їх виробництва; сформувані організований аграрний ринок по кожному виду продукції і його законодавче забезпечення; ввести в систему ціноутворення показник норми прибутку. Це дасть змогу запровадити цивілізовані економічні правила гри. Зокрема, з'явиться можливість визначення гарантованих максимальних і мінімальних цін, заходів державної підтримки, фінансових і товарних інтервенцій, кредитування, діяльності бірж, управління аграрними ризиками, розвитку ринку землі.

Схема 1

Економічний механізм регулювання виробництва продукції

$$I. \quad C_v = C_s + \frac{HP \cdot K}{100},$$

де C_v — ціна виробництва;
 C_s — середньогалузева собівартість продукції;
 HP — норма прибутку по економіці держави;
 K — капітал галузі.

II. Ціна продукції визначається ринком

III. Різниця між ринковою ціною продукції і ціною виробництва визначає поведінку виробника продукції та держави в доцільності виробництва (підтримки) того чи іншого виду продукції.

Основним завданням державної підтримки сільськогосподарських виробників є досягнення їх фінансової стабільності, створення умов для розширеного відтворення виробництва, забезпечення конкурентоспроможності продукції та продовольчої безпеки країни, нарощування експортного потенціалу окремих груп товарів.

У контексті вирішення проблем цінової та бюджетної підтримки має бути визначена раціональна структура виробництва. Перевагу слід надавати тим сферам діяльності, які в конкретних умовах є найбільш високорентабельними. При цьому кожний продукт повинен бути в основі створення навколо нього професійних (міжпрофесійних) інтегрованих об'єднань товаровиробників за галузевою ознакою.

Реалізація мети та основних завдань державної підтримки на основі концентрації коштів на пріоритетних напрямках передбачає удосконалення чинної нормативно-правової бази. На державному рівні мають виконуватися середньострокові та довгострокові програми субсидування аграрного сектору, які б передбачали розв'язання першочергових проблем сільськогосподарського виробництва та соціальної сфери, з переорієнтацією державної підтримки на користь соціальних програм, що не обмежуються вимогами СОТ.

Враховання дії зовнішніх чинників та адекватне реагування на них дозволить суттєво підвищити дохідність сільськогосподарського виробництва, покращити фінансовий стан підприємств галузі, збільшити їх фінансові можливості для здійснення розширеного відтворення.

Практика потребує наукового обґрунтування організаційної структури підприємств, удосконалення внутрішньогосподарських економічних механізмів, побудованих на принципах самоокупності структурних підрозділів. Одним із таких шляхів є впровадження внутрішньогосподарських організаційно-економічних механізмів забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств, у центрі яких має бути інтерес селянина.

Основними принципами побудови внутрішньогосподарських економічних відносин у сільськогосподарських підприємствах є максимальне наближення статусу підрозділу підприємства до реального статусу оператора аграрного ринку та максимальне наближення системи оціночних показників діяльності підрозділів до показників прибутку і рентабельності як головних, що визначають успіх підприємства як суб'єкта ринкових відносин.

В результаті земельної реформи в Україні змінився суб'єкт права власності на землю, права привласнення земельної ренти. Власниками земельних ділянок нині є громадяни — члени сільськогосподарських підприємств різних форм господарювання та особистих селянських господарств. Частина створюваної земельної ренти громадяни отримують у вигляді орендної плати, решта ж перерозподіляється посередниками із сільського господарства в інші галузі або привласнюється ними.

Щоб запобігти цьому, потрібно визнати землю капіталом і включити її вартість в економічний обіг. Такий захід сприятиме підвищенню дохідності господарюючих суб'єктів і забезпеченню розширеного відтворення в аграрній сфері нарівні з іншими галузями національної економіки через норму прибутку.

Включення в ринкове середовище капіталу-землі відкриє шлях іпотечному кредитуванню. Дослідження вище означених проблем зумовлює зосередити особливу увагу на розробці механізмів соціально-економічного регулювання податкових надходжень до місцевих бюджетів на основі встановлення раціональної рівноваги власних і делегованих повноважень держави місцевому і регіональному самоврядуванню, виходячи із стандартів і норм надання послуг. Поки що в державі таких стандартів і норм не існує. Тому необхідно у найближчі роки опрацювати і впровадити безпосередньо в практику формування міжбюджетних відносин соціальні стандарти і нормативи (з розрахунку на одного жителя). Ці стандарти і нормативи повинні базуватися на єдиній методиці, бути стабільними і прозорими протягом п'яти—десяти років.